

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

**ЗАМЕСТНИК МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
ПО ПРАВОСЪДНАТА РЕФОРМА И
МИНИСТЪР НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ**

**ДО
Д-Р МИХАИЛ ГРУЕВ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ДЪРЖАВНА
АГЕНЦИЯ „АРХИВИ“**

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ГРУЕВ,

На първо място бих искала да благодаря на Държавната агенция „Архиви“ за организирането на тази изключително важна изложба по повод 75-ата годишнина от спасяването на еврейското население в България – „1943: Преследване и защита. Съдбата на българските евреи“.

Българското гражданско общество изпитва гордост от факта, че преди 75 години българският народ успя да спаси своите еврейски съотечественици от нацистките лагери на смъртта. Този акт отбеляза една от най-светлите страници в българската история. Спасяването на евреите, живеещи в Царство България, е безпрецедентна проява на гражданска смелост, която огласява съвместните действия на политици, духовници, интелектуалци и граждани. И докато героичното дело на част от тях е добре известно и помнено, то непознатите истории на обикновени българи, разкрити за първи път в настоящата експозиция, са безценен принос в осветляването на събитията около спасяването на еврейските ни сънародници.

Нека чрез Вашата изложба възможно най-много българи се докоснат до онзи пример за доблестно гражданско поведение на своите предци, който трябва да следваме и запаметим.

София, 15.03.2018 г.

**До Държавна агенция „Архиви,
организатор на документалната изложба
„1943: Преследване и защита.
Съдбата на българските евреи“.**

**Уважаеми госпожи и господа,
уважаеми организатори,**

75 години изминаха от времето, когато България спаси своите евреи, един акт на хуманност и морал, чиято значимост е неподвластна на патината на времето. Акт достоен за преклонение пред смелостта и героизма на редицата забележителни българи, станали техни спасители.

Една мъдрост гласи, че хората трябва да познават историята, за да не я преживеят отново.

По време на Холокоста 6 милиона еврейски звезди гаснат под небосклона на Европа.

Началото навярно трябва да се търси в края на 19 век, когато в средите на германските и австрийските пангерманисти получават развитие идеите на расовия антисемитизъм, в чиито рамки всеки еврей представлява за расистите опасност за съществуването на нацията. Германските националсоциалисти начело с Адолф Хитлер правят расовия антисемитизъм крайъгълен камък в идеологията си. Вече на власт, те превръщат идеите си в реалност.

Тръгва се с публичното изгаряне на книги от автори евреи и антихитлери, отнемат се политическите и гражданските права на евреите, приемат се наредби, които лишават евреите от собственост и ги задължават да я предадат в ръцете на “арийци”, всички еврейски деца са изгонени от училищата в Германия, евреите от Райха биват лишени от паспорти, идва Кристалната нощ, в която са разрушени 200 синагоги, 30 000 мъже евреи са откарани във вече създадените концлагери. Хитлер произнася реч в Райхстага, в която обявява открито на света, че ако започне война, ще успее да унищожи евреите в Европа. Кошмарът е пълен, повсеместен – от Дахау и Бухенвалд в Германия, през Аушвиц и Майданек в Полша до Бабий Яр в Украйна.

Малка България в годините на Втората световна война е успяла да има своя силна позиция и политика и да запази своите евреи, въпреки настойчивите многократни опити на Германия за депортирането им в нацистките лагери на смъртта. Фактът на спасението на българските евреи е резултат от продължителен и драматичен процес от правителствени опити за ограничаване на правата на евреите и депортирането им, от специално създаденото от правителството Комисарство по еврейските въпроси.

Както казва една стара еврейска поговорка – „Изпълнителите на закона са пострашни от самия закон”. Срещу тези изпълнители на държавната повеля застава мнозинството от българското общество, 42 народни представители, начело с Димитър Пешев, Българската православна църква, Съюза на писателите, много организации и интелектуалци, много обикновени граждани, проявили смелост и защитили своите съседи евреи. В този смисъл българската реакция срещу Холокоста и антисемитизма надхвърля рамките на останалите опити по време на войната в други европейски страни за спасяване на евреи от депортиране. Германският посланик Бекерле обвинява българите, че те не могат да мислят като германците и че поради своя близък живот с много други народи, просто не разбират защо трябва да мразят евреите.

За разлика от черната статистика в тогавашна Европа, през Втората световна война България спасява от изстребление в нацистките концлагери около 50 000 свои евреи. Малко са аналозите на подобна грижа на Стария континент. Страната ни е единствената в света, която излиза от войната с увеличен брой на хората от еврейски произход заради естествения им прираст. Нещо повече, борбата в България срещу депортирането и срещу расизма добива облика и на борба за духовно запазване на самия български народ, за утвърждаване на най-висшите човешки ценности и за оцеляване на човешкия дух в страшни времена. Такова е посланието от онази достойна за българите епоха.

Трябва да бъдем горди, че нашите предци не са „разбирали” важноста да мразят когото и да било. Трябва да бъдем горди и с упоритите усилия на българското гражданско общество да спре една репресивна политика за погром над еврейската общност у нас. Но трябва и да се поучим, че не можем да бъдем равнодушни към всякаква проява на ксенофобия, антисемитизъм, на религиозни и етнически предразсъдьци. Защото, както казва Ален дьо Беноа, френски философ и политолог: „Най-големият израз на демокрация не означава нито най-голямата свобода, нито най-голямата равнопоставеност, а най-голямата степен на участие.” Особено важно е хората, като част от това общество, да осъзнаят, че са отговорни за гарантирането и прилагането на човешките права. Не е необходимо тази максима да си я припомним само днес, напротив, тя трябва да обуславя светоусещането ни всеки ден.

От името на Комисията за защита от дискриминация и от мое име изразявам преклонение пред човеколюбието на спасителите на българските евреи и почит към паметта на тези, които не можах да бъдат спасени. Достойна за уважение е инициативата на организаторите за реализирането на документалната експозиция за тези паметни събития от българската история.